

ELEKTRON KITOB

Iqtisodiyot nazariyasi

Qisqa konspekt va 30 ta savol-javob

2026

Mundarija

Konspekt

Savol-javob

Konspekt

1. Iqtisodiyot fani

- Iqtisodiyot — cheklangan resurslar sharoitida cheksiz ehtiyojlarni qondirish usullarini o'rganadigan fan
- Ishlab chiqarish omillari: yer, mehnat, kapital, tadbirkorlik qobiliyati
- Asosiy muammo: kamyoblik (resurslarning cheklanganligi)
- Imkoniyat narxi — tanlangan variant uchun voz kechilgan eng yaxshi muqobil qiymati

2. Iqtisodiy tizimlar

- An'anaviy: urf-odat va an'analarga tayanadi
- Rejali (buyruqbozlik): resurslarni davlat taqsimlaydi
- Bozor: narx va raqobat orqali taqsimlanadi
- Aralash: bozor va davlat tartibga solishi birga ishlaydi (ko'pchilik mamlakatlarda)

3. Talab, taklif va narx

- Talab qonuni: boshqa sharoit teng bo'lsa, narx oshsa talab kamayadi
- Taklif qonuni: narx oshsa taklif miqdori oshadi
- Muvozanat narx — talab va taklif tenglashadigan narx
- Talab egiluvchanligi: narx o'zgarishiga talabning sezgirligi

4. Firma va bozor tuzilmalari

- Foyda = daromad – xarajatlar
- Xarajatlar: doimiy va o'zgaruvchan
- Bozor turlari: mukammal raqobat, monopolistik raqobat, oligopoliya, monopoliya

5. Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar

- YaIM — mamlakatda bir yilda ishlab chiqarilgan yakuniy tovar va xizmatlar qiymati
- Inflyatsiya — narxlarning umumiy darajasi o'sishi; deflyatsiya — pasayishi
- Ishsizlik turlari: friksion, tarkibiy, tsiklik
- Iqtisodiy o'sish — YaIMning real ko'payishi

6. Pul, bank va davlat

- Pul vazifalari: hisob birligi, ayirboshlash, jamg'arish, to'lov vositasi
- Markaziy bank pul-kredit siyosatini yuritadi, tijorat banklari kredit va omonat xizmatlarini ko'rsatadi
- Davlat byudjeti: daromadlar (solliqlar) va xarajatlar. Defitsit — xarajatlar daromaddan ko'p bo'lishi
- Solliqlar: to'g'ri (daromadga) va egri (tovar va xizmatlarga)
- Tashqi savdo: eksport (chiqarish), import (olib kirish), savdo balansi

Savol-javob

1. Iqtisodiyot nima? Cheklangan resurslardan ehtiyojlarni qondirish uchun foydalanishni o'rganuvchi fan.

2. Ishlab chiqarish omillari qaysilar? Yer, mehnat, kapital va tadbirkorlik qobiliyati.

- 3. Kamyoblik nima?** Ehtiyojlarga nisbatan resurslarning cheklanganligi.
- 4. Imkoniyat narxi nima?** Tanlov qilganda voz kechilgan eng yaxshi muqobil variantning qiymati.
- 5. Mikroiqtisodiyot nimani o'rganadi?** Uy xo'jaliklari, firmalar va alohida bozorlar xulq-atvorini.
- 6. Makroiqtisodiyot nimani o'rganadi?** Butun mamlakat iqtisodiyotini: YaIM, inflyatsiya, ishsizlik va o'sish.
- 7. Iqtisodiy tizimlar qanday turlarga bo'linadi?** An'anaviy, rejali, bozor va aralash tizimlar.
- 8. Talab qonuni nima deydi?** Boshqa sharoit teng bo'lganda narx oshsa, talab qilinadigan miqdor kamayadi.
- 9. Taklif qonuni nima deydi?** Narx oshsa, taklif qilinadigan miqdor ko'payadi.
- 10. Muvozanat narx nima?** Talab va taklif miqdori tenglashadigan narx.
- 11. Narxdan tashqari talabga ta'sir qiluvchi omillar?** Daromad, did, o'rnini bosuvchi va to'ldiruvchi tovarlar narxi, kutilmalar, aholi soni.
- 12. Taklifga ta'sir qiluvchi omillar?** Ishlab chiqarish xarajatlari, texnologiya, soliqlar, sotuvchilar soni.
- 13. Talab egiluvchanligi nima?** Narx o'zgarganda talab miqdorining qanchalik o'zgarishini ko'rsatuvchi ko'rsatkich.
- 14. Foyda qanday hisoblanadi?** Daromaddan barcha xarajatlarni ayirib.
- 15. Doimiy va o'zgaruvchan xarajat farqi?** Doimiy xarajat ishlab chiqarish hajmiga bog'liq emas (ijara), o'zgaruvchan xarajat hajmga qarab o'zgaradi (xomashyo).
- 16. Mukammal raqobat belgilari?** Ko'p sotuvchi va xaridor, bir xil tovar, bozorga erkin kirish, narxga alohida ishtirokchi ta'sir qilolmaydi.
- 17. Monopoliya nima?** Bozorda bitta sotuvchi bo'lib, narxga sezilarli ta'sir ko'rsatishi.
- 18. Oligopoliya nima?** Bozorning katta qismini bir necha yirik firma egallashi.
- 19. Pulning vazifalari?** Hisob birligi, ayirboshlash vositasi, jamg'arish vositasi va to'lov vositasi.
- 20. YaIM nima?** Mamlakat hududida bir yilda ishlab chiqarilgan yakuniy tovar va xizmatlarning bozor qiymati.
- 21. Nominal va real YaIM farqi?** Nominal YaIM joriy narxlarda, real YaIM esa inflyatsiya hisobga olingan holda hisoblanadi.
- 22. Inflyatsiya nima?** Narxlarning umumiy darajasi uzoq vaqt davomida oshib borishi va pul xarid qobiliyatining pasayishi.
- 23. Deflyatsiya nima?** Narxlarning umumiy darajasi pasayishi.
- 24. Ishsizlikning turlari?** Friksion (ish almashtirish), tarkibiy (tarmoqlar o'zgarishi) va tsiklik (iqtisodiy pasayish).
- 25. Iqtisodiy o'sish nima?** Real YaIMning vaqt davomida ko'payishi.
- 26. Markaziy bankning vazifasi?** Pul-kredit siyosatini yuritish, milliy valyuta barqarorligini va banklar faoliyatini nazorat qilish.
- 27. Tijorat banklari nima qiladi?** Omonat qabul qiladi, kredit beradi va to'lov xizmatlarini ko'rsatadi.

28. Soliqlar qanday turlarga bo'linadi? To'g'ri soliqlar (daromad, foyda) va egri soliqlar (QQS, aksiz).

29. Byudjet defitsiti nima? Davlat xarajatlarining daromaddan ko'p bo'lishi.

30. Eksport va import nima? Eksport — tovarni chet elga sotish, import — chet eldan sotib olib kirish.